

ЦЕНТР
ЕКОНОМІЧНОЇ
СТРАТЕГІЇ

АНАЛІТИЧНА
ЗАПИСКА

ЯК ДЕРЖАВА МОЖЕ ДОПОМОГТИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІДКЛЮЧЕНЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ?

ПІДГОТУВАЛИ:

Дмитро Горюнов, старший економіст
Марія Томіліна, молодший економіст

ДАТА:

23 березня 2023 р.

Зміст

1. Вступ	4
2. Огляд ситуації	5
3. Способи подолання проблем	7
3.1. З боку енергетиків	7
3.2. З боку населення	8
3.3. З боку держави	8
3.4. З боку суб'єктів господарювання	10
4. Перепони в ході вирішення проблем	13
4.1. Як влада може допомогти бізнесу у питанні вирішення відключень е/е	13

Центр економічної стратегії — незалежний центр досліджень державної політики. Завдання ЦЕС — підтримка реформ в Україні з метою досягнення стійкого економічного зростання країни. Центр робить внесок у розробку стратегії економічного зростання України, здійснює незалежний аналіз найбільш важливих аспектів державної політики, а також працює над посиленням громадської підтримки реформ. Заснований у травні 2015 року.

Наші принципи:

- Економічна свобода (лібералізація, дерегуляція, приватизація).
- Вільна та чесна конкуренція.
- Менша роль держави за підвищення її ефективності.
- Інформаційна прозорість та свобода слова.
- Верховенство права та захист приватної власності.
- Здорові та стабільні державні фінанси.
- Економіка, що створена на засадах знань.

По докладнішу інформацію про ЦЕС просимо звертатися до Андрія Федотова, директора з комунікацій:тел.: (044) 492-7970, office@ces.org.ua.

Також запрошуємо відвідати наш сайт www.ces.org.ua та стежити за нами у соціальних медіа facebook.com/cesukraine чи twitter.com/ces_ukraine.

1. ВСТУП

Масовані ракетні атаки росії на українську енергетичну інфраструктуру порушили не лише звичайний ритм життя громадян України, але й спричинили складнощі в ланцюжках виробництва й збуту продукції. Ця записка є результатом дискусії «Як підтримати бізнес під час відключень електроенергії?», організованої Центром економічної стратегії, та покликана окреслити поле можливих державних політик підтримки бізнесу в ситуації перебоїв постачання електроенергії.

Щоб більш детально зрозуміти ситуацію, яка склалася в енергетичному секторі в Україні, ми розглядаємо ефект ракетних обстрілів на об'єкти критичної інфраструктури і те, наскільки швидко вдавалося повертатися до стабілізаційних відключень після атак і двох блекаутів, а також те, які економічні суб'єкти зазнали найбільших втрат від дефіциту е/е.

Різні стейкхолдери (енергетики, населення, бізнес, представники влади та міжнародні партнери) шукали власні способи врегулювання відключення світла на території України від початку першого дня масованих ракетних атак на енергетичну інфраструктуру. Значна частка підприємств вирішила проблем з відсутністю електроенергії шляхом придбання генераторів, зміни робочого графіку. Держава відключала від мережі некритичних споживачів.

В процесі імплементації різних рішень бізнес стикався з непрогнозованістю відключень світла, відсутністю необхідного обладнання у продажу, його завищеною вартістю, регуляторними бар'єрами, необхідністю отримання довідки в постачальників енергії про підтвердження відсутності е/е, а також складнощами з імпортом е/е.

Влада може вживати заходів, щоб допомогти бізнесу пристосуватися до відключень світла та можливих блекаутів у майбутньому з найменшими втратами для операційної діяльності компаній. Досвід компаній, які існували у важких умовах відключень світла, порушень операційних циклів, ланцюгів постачання тощо може допомогти у розробці відповідних політик.

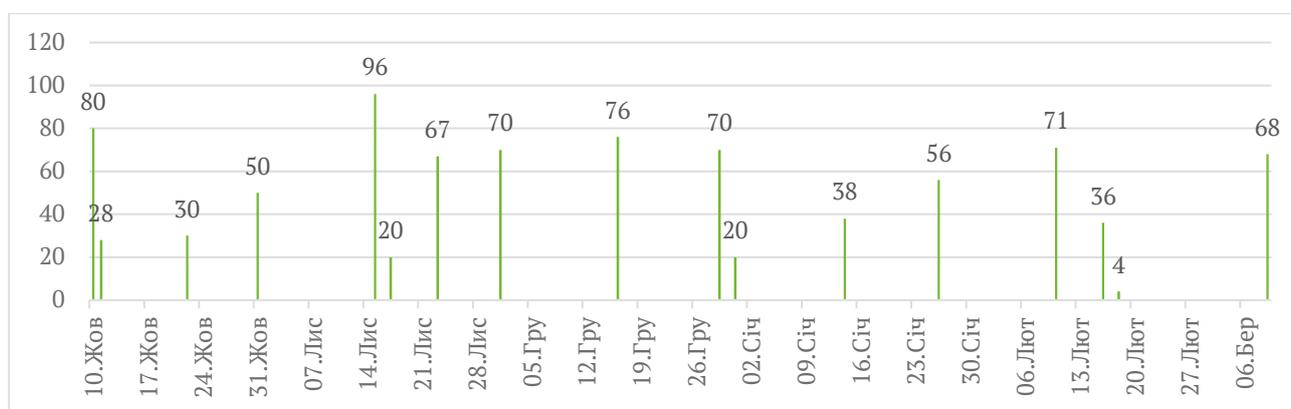
Саме для цього було організовано дискусію на тему «Як підтримати бізнес під час відключень електроенергії?» Центром економічної стратегії (ЦЕС) наприкінці грудня 2022 року, на яку були запрошені представники як бізнесу, так і влади з питань енергетики та житлово-комунальних послуг. Результати даної дискусії представлені в аналітичній записці. Ризик повторення масованих ракетних ударів по об'єктам критичної інфраструктури все ще залишається поки триває активна фаза війни, і окреслення варіантів політики може стати помічним в майбутньому.

2. ОГЛЯД СИТУАЦІЇ

У ході повномасштабної війни, яка почалася 24-го лютого, ворог здійснив 17 масштабних ракетних атак на об'єкти критичної інфраструктури, щоби їх зруйнувати та ввести країну у стан блекауту. Загалом було випущено майже 900 ракет. Основні атаки прийшлися на найбільш холодний та критичний період - осінь-зиму 2022-2023. Хоч українські засоби ППО збивали більшу частину ракет та дронів, влучання все ж були достатніми для того, щоб створити дефіцит в енергосистемі.

Найпоширенішими цілями російських військових є трансформатори, підстанції та диспетчерські пункти. Також було пошкоджено або зруйновано 580 котелень та теплових пунктів, але майже половину з них було згодом відновлено.

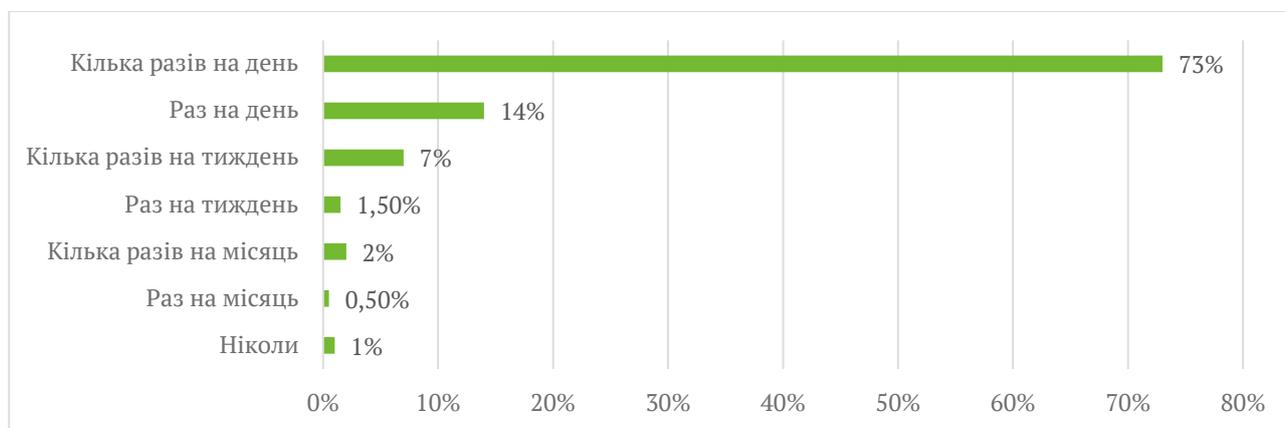
Рисунок 1. Кількість ракет випущених по території України в жовтні-березні 2022-2023

Джерело: відкриті джерела

Якщо підсумувати ситуацію з впливом ракетних атак на частоту відключень після ракетних обстрілів, то найчастіше вони відбувались декілька разів (кожні 4-6 годин) – про це зазначили майже 75% опитаних в грудні громадян.

Рисунок 2. Частота відключень е/е в домогосподарствах

Джерело: Опитування Центру Разумкова, грудень 2022

Окрім населення, значних проблем зазнав бізнес. Найбільше постраждали ті підприємства, які займаються торгівлею та послугами, працюють в галузі чорної металургії, добувної промисловості,

транспорту, харчової промисловості, в яких частка електроенергії у загальних витратах є значною (див. Рисунок 3).

У зв'язку з постійними відключеннями електроенергії певна частка українських підприємств або частково (наприклад, перевели в нічні години виробничу діяльність), або повністю припинили свою діяльність на якийсь проміжок часу. Наприклад, група «Метінвест» повинна була в аварійному порядку зупинити потужності через відсутність електропостачання в листопаді. Вже в грудні, «Метінвест» почав працювати з різним завантаженням через дефіцит е/е. Інший промисловий гігант – «АрселорМіттал Кривий Ріг» теж простоював після першого блекауту, а в грудні – потужності підприємства були завантажені лише на 20%. Проблема полягає в тому, що неможливо побудувати альтернативну генерацію у масштабах великого металургійного виробництва за кілька місяців, навіть за рік. Тому ймовірно, що наслідки відключень електропостачання для виробництва металургійної продукції будуть ще серйознішими.¹

Рисунок 3. Частка типів споживачів у споживанні електроенергії

Джерело: Держстат, розрахунки ЦЕС

¹ Гордійчук, Дана та Ігор Пилипів. “Стратегія – пройти зиму. Як промислові підприємства виживають без електроенергії.” Економічна Правда. Грудень 2022. [Link](#).

3. СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ

3.1. З БОКУ ЕНЕРГЕТИКІВ

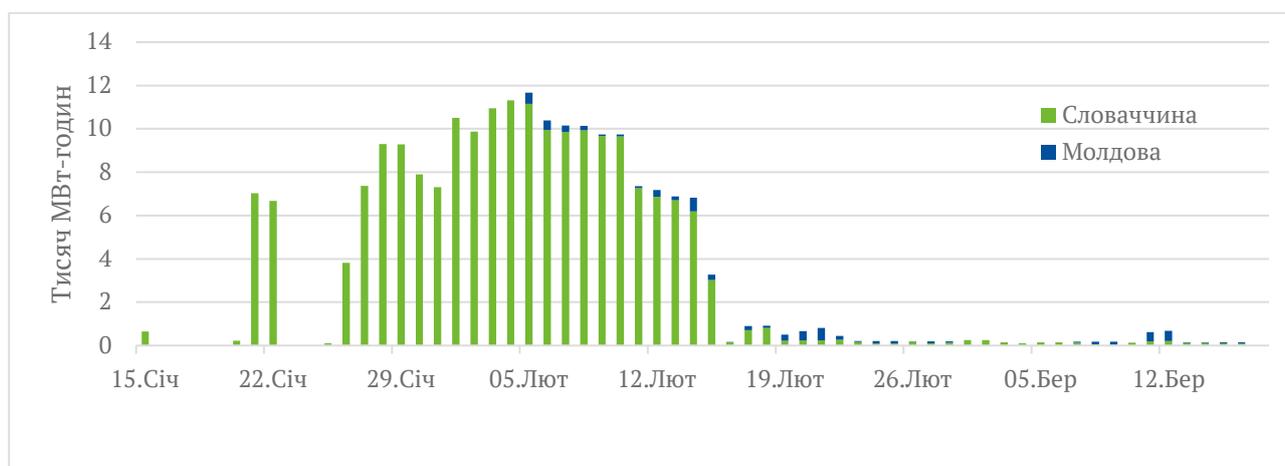
Найбільш складна робота поставала перед нашими енергетиками, які безпосередньо займаються ремонтними роботами. Протягом усього часу, коли здійснювалися масовані ракетні обстріли територією України у проміжок жовтня 2022 – лютого 2023 років, «Укренерго» запроваджувало відключення для проведення ремонтних робіт, щоб якомога швидше повернути світло до будинків та споживачів.

Після перших ракетних атак постачання відновлювалося достатньо швидко, протягом перших двох днів, із закликами від відповідних служб щодо добровільного скорочення електроенергії з боку споживачів не тільки у вечірній час (з 17:00 до 23:00), а й у ранковий (з 8:00 до 11:00) для балансування енергомережі.

Проте, вже починаючи з 3-го масованого ракетного обстрілу і протягом кожного наступного, об'єктам енергетичної інфраструктури у різних регіонах України були нанесені дедалі серйозніші пошкодження. Окрім того, що енергетики вводили екстрені відключення світла, були започатковані і стабілізаційні для балансування енергомережі. Планові відключення тривали кожні 4-6 годин, залежно від пошкоджень елементів інфраструктури у регіоні.

Крім того, що енергетики активно працювали над відновленням електропостачання за допомогою ремонтних робіт, то вже у жовтні українські трейдери "Д.Трейдінг", держтрейдер "ЕКУ", "ЕРУ Трейдинг", "Некстрейд" почали тестувати можливості імпорту електроенергії та бронювати різну потужність перетину зі Словаччини у певні дні. Також, стало відомо, що з 1-го січня 2023 року почався невеликий імпорт е/е з Європи завдяки ухваленому урядом рішення про гарантії енергопостачання споживачам дорогої імпортової електроенергії, а 27-28 січня було зафіксовано один із найвищих обсягів імпорту електроенергії зі Словаччини.

Рисунок 4. Обсяги імпорту електроенергії зі Словаччини та Молдови до України

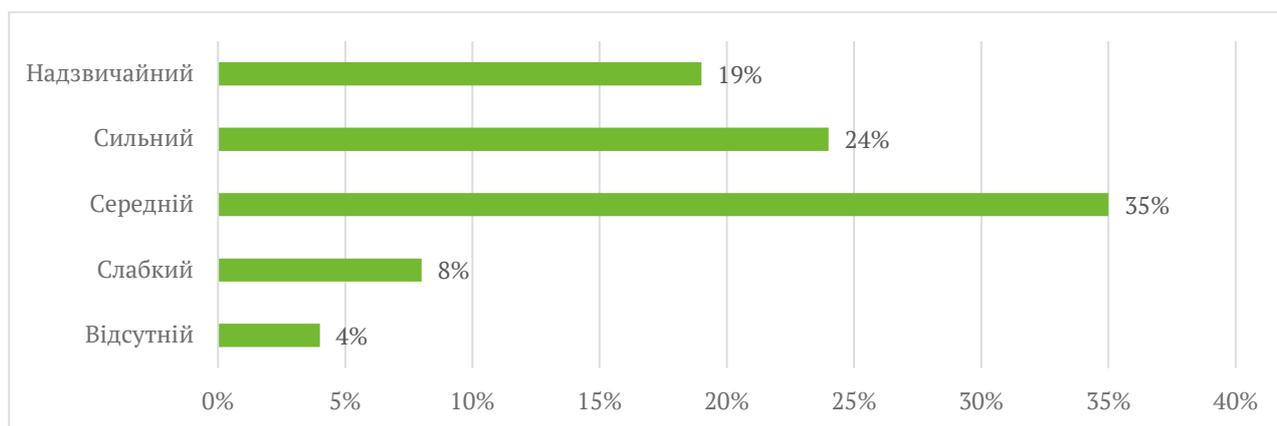

Джерело: Укренерго

3.2. З БОКУ НАСЕЛЕННЯ

Населення стало першим, хто відчув дефіцит е/е, особливо коли її не було по декілька днів. Для того, щоб допомогти енергетикам збалансувати рівень е/е в загальній системі, громадяни почали добровільно скорочувати споживання електроенергії, а вже згодом отримували світло по стабілізаційним графікам. Після ракетних та дронних атак на об'єкти енергетичної інфраструктури, вводилися екстрені відключення, а у випадку перевищення лімітів на постачання е/е в області використовувалися аварійні.

Рисунок 5. Вплив відключень електроенергії на населення

Джерело: Опитування Центра Разумкова, грудень 2022

Після першої масованої ракетної атаки, громадянам України вдалося скоротити пікове споживання електроенергії (у різних регіонах цей показник був різним і коливався від 7% до 20%). Проте, з настанням холодів та скороченням світлового дня споживання електроенергії по всій Україні почало зростати. Відповідно, українці почали закуповувати генератори та павербанки для того, щоб пережити довготривалі відключення світла.

За даними компанії «Алло», продаж генераторів і павербанків у вересні-жовтні 2022 року зріс у 10 разів у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. Найчастіше українці обирали компактні генератори потужністю 2,5-2,8 кВт. Власники приватних будинків віддають перевагу двопаливним генераторам, дизельним і бензиновим, потужністю 5,5 кВт і більше. Обсяг продажів павербанків також зріс удесятеро порівняно з 2021 роком. При цьому в компанії відзначили, що в довоєнний час популярністю користувалися менш ємні моделі, зараз підвищеним попитом користуються моделі ємністю від 20 тис. mAh, які підходять для смартфонів, смарт-годинників та планшетів.

На початку січня 2023 року, голова YASNO зазначив, що споживання електроенергії населенням через відключення та завдяки економії в жовтні-листопаді в цілому знизилося мінімум на третину. Сергій Ковалено також звернув увагу на ефективність економії електроенергії споживачами, зауваживши, що загалом це дає добрий результат, незважаючи на те, що деякі споживачі можуть не помічати змін.

3.3. З БОКУ ДЕРЖАВИ

Якщо аналізувати, яким чином держава намагалася реагувати на значний дефіцит е/е, то першим кроком чиновників стало припинення експорту електроенергії до країн ЄС та Молдови з 11-го жовтня, щоб стабілізувати власну енергосистему.

Та ситуація, з якою стикнулася Україна під час ракетних ударів, вплинула на погодження Кабінетом міністрів України концепції «розумні мережі» до 2035 року та затвердження плану дій по її реалізації. Ціллю цього проєкту стало зменшення втрат електроенергії в мережах з 11,6% до 7,5%, забезпечення зниження викидів CO₂, збільшення обсягу інвестицій у модернізацію електромереж, а також покращення якості та надійності електропостачання для споживачів електроенергії. В майбутньому, це теж сприятиме тому, що фактичний рівень індексу середньої тривалості тривалих перерв у електропостачанні в системі (SAIDI) скоротиться з 1700 до 100 хвилин у 2035 році, що відповідатиме середньоєвропейському рівню.

Також, представники влади, починаючи від Президента України і закінчуючи мерами міст, постійно закликали українців обмежувати споживання електроенергії у проміжок з 7-ми ранку до 23-ї години ночі, особливо акцентувалася увага з даним проханням на підприємства та заводи. Було прийнято рішення про мінімізацію освітлення на вулицях.

Вже з 11-го листопада 2022 року було прийнято рішення про розширення переліку імпортованих товарів, які завозитимуться в Україну без сплати ввізного мита та ПДВ для проходження зими. До них увійшли: електрогенераторні установки, трансформатори, електричні акумулятори тощо. Ці податкові зміни були ініційовані за дорученням Володимира Зеленського. А вже з 18-го листопада кожен українець, хто є фізичною особою, отримав можливість ввозити необхідні генератори та зарядні станції без сплати мита та ПДВ. Це дало український ринок наситити товарами, які допомогли громадянам та бізнесу пережити періодичні відключення електроенергії осінньо-зимового сезону.

Згодом, на початку грудня, було прийнято рішення про право бізнесу на продаж електроенергії, яка виробляється генераторами, без отримання ліцензій, але потужність обладнання не повинна перевищувати 5 МВт.

Також, для того щоб забезпечувати громадян України харчовими продуктами першої необхідності та полегшити роботу підприємств у цій галузі, на початку грудня, уряд країни надав підприємствам української хлібобулочної та молокопереробної галузі пріоритет у електропостачанні, віднісши їх до бізнесу, що виробляє критично важливу для населення продукцію. І вже з 22-го грудня Міністерство аграрної політики та продовольства України розпочало прийом заявок від підприємств АПК для включення їх до списку об'єктів критичної інфраструктури, що дозволить надати їм гарантії електропостачання.

Також, згідно повідомлення Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала наприкінці грудня, Кабінет міністрів спростив вимоги до будівництва повітряних ліній електропередач та підстанцій, скасувавши вимогу проведення оцінки впливу на довкілля для таких об'єктів. Це було зроблено з метою швидшого відновлення енергосистеми.

В перші числа січня 2023 року, КМУ затвердив положення про особливості імпорту електричної енергії під час проходження осінньо-зимового періоду 2022/2023 рр. в умовах правового режиму воєнного положення в Україні для забезпечення споживачів імпортованою електроенергією на ринковій основі разом із додатковим захистом від планових примусових відключень через наявні в об'єднаній енергосистемі балансові обмеження.

З боку державних банків (ПриватБанку та Ощадбанку) було здійснено крок для покращення безперебійної роботи малого бізнесу. Він полягав у наданні кредитів за ставкою 0% на закупівлю генераторів, акумуляторів, Старлінків тощо за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Ощадбанк у середині січня 2023 року прозвітувався, що за 1,5 місяці (з 28-го листопада по 12-те січня) вже видав

кредитів обсягом 25 млн. грн у межах даної програми (залежно від обсягів проекту, кредит надавався на суму від 100 тис до 60 млн грн термін з терміном погашення від 6-ти до 60 місяців).

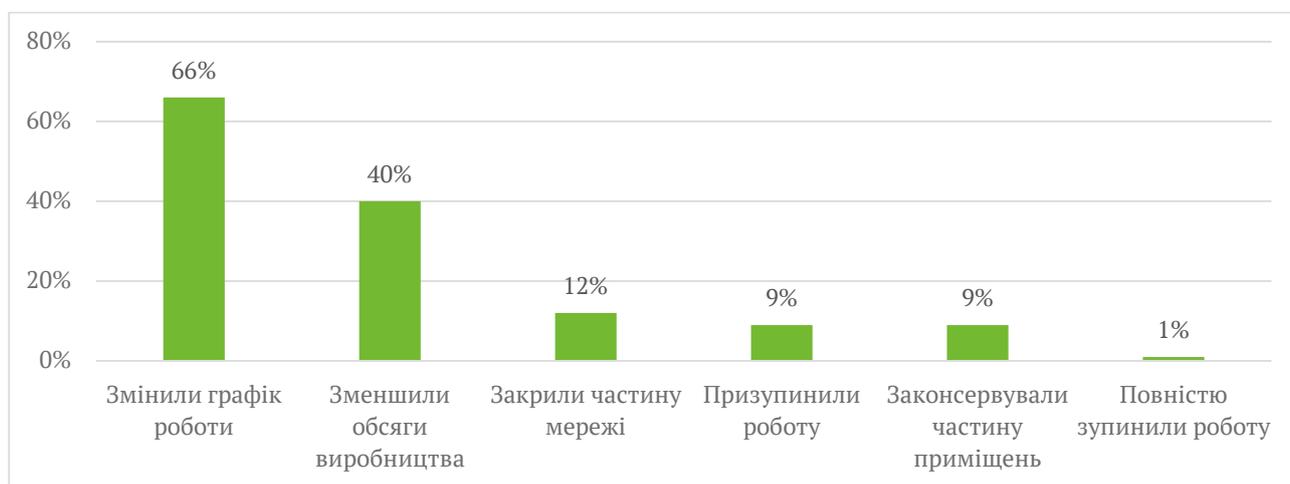
Однією з ініціатив урядів України та ЄС стала програма безкоштовного обміну старих ламп розжарювання на енергозберігаючі LED-лампи, яка почала діяти з 30-го січня, а її головною ціллю є зменшення навантаження на енергосистему України.

До того ж, на початку січня 2023 року посилилася робота над моніторингом за дотриманням графіків відключень, який проводять Нацкомісія, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКУ), Держенергонагляд, Служба безпеки України. У зв'язку зі значною кількістю скарг споживачів на подання е/е у листопаді-грудні 2022 року, НКРЕКУ оштрафувала протягом січня чотири обленерго та дві ОСР на 85 тис. грн за порушення при відключенні електропостачання споживачам. Також були оштрафовані керівники цих структур.

3.4. З БОКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Згідно з опитуванням серед топ-менеджерів компаній-членів Європейської бізнес-асоціації, 66% вказали, що нестабільність електропостачання призвела до значних змін у графіку роботи суб'єктів господарювання. Крім того, 40% зменшили обсяги виробництва чи надання послуг, а 12% бізнесів закрили частину офісів/відділень/торгових точок. Також, серед опитуваних, 9% тимчасово зупинили свою роботу та законсервували частину приміщень та лише 1% повністю зупинив роботу. Приємною новиною є те, що 18% суб'єктів господарювання майже не зіткнулися з проблемами внаслідок відключень е/е.

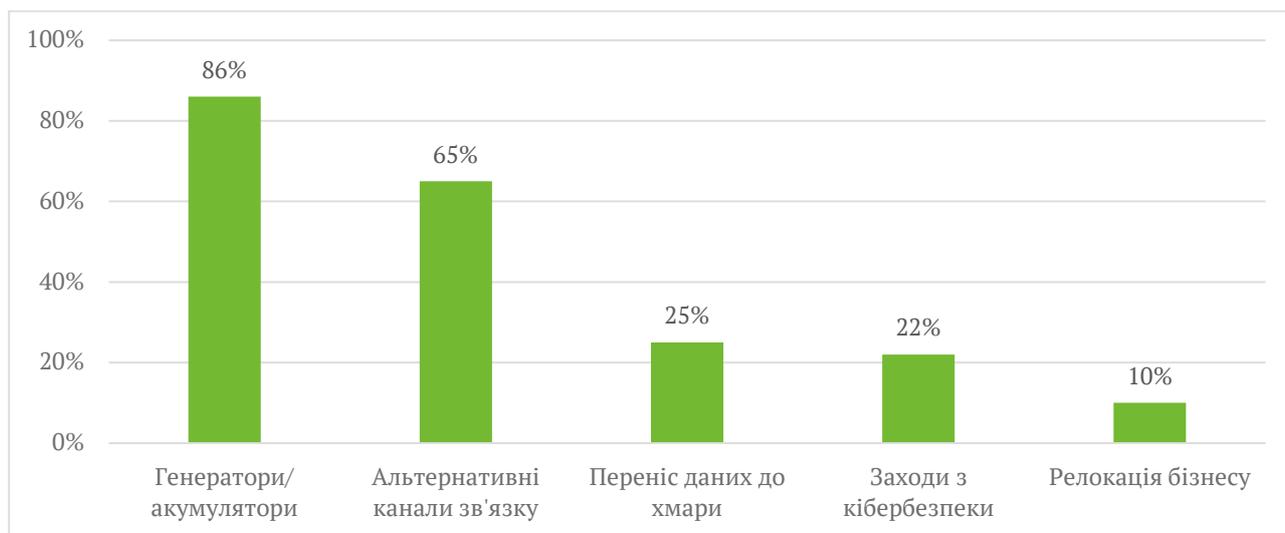
Рисунок 6. Вплив відключень електроенергії на роботу бізнесу

Джерело: Європейська бізнес-асоціація

Водночас, бізнес шукав різні шляхи того, як все ж можна продовжувати свою діяльність, не вносячи значних змін у свою операційну діяльність в умовах нестабільного електропостачання. Згідно із опитуванням серед топ-менеджерів компаній-членів Європейської бізнес-асоціації, 86% використовували генератори та інші джерела е/е для того, щоб забезпечити власну енергонезалежність. 40% компаній витратили на це до 50 тис дол. США, 22% бізнесів витратили від 50 до 100 тис дол. США; 24% — від 100 до 200 тис дол. США; а 14% — понад 200 тис дол. США.

Рисунок 7. Заходи, до яких бізнес вдався для боротьби з нестабільним електропостачанням

Джерело: Європейська бізнес-асоціація

До того ж, бізнес почав звертати увагу на «зелені» джерела енергії, паливні системи опалення, засоби теплоізоляції, пристрої збереження енергії (ДБЖ, акумулятори) та більш енергоефективні прилади-споживачі.

Вже після перших масованих ракетних атак, «Укренерго» висловило вдячність українським компаніям, які свідомо відмовилися від традиційного для них освітлення та інших речей у вечірній час. Серед них виокремили "Нова пошта", ПУМБ, "Київстар", АТБ, VARUS, ОККО, "Епіцентр", "АЛЛО", SOCAR Energy Ukraine, Comfy, Foxtrot, ТРЦ Gulliver, SINEVO, які в той чи інший спосіб знизили електроспоживання.

Якщо розглядати конкретні приклади суб'єктів господарювання, то корпорація «АТБ» стала однією з перших, яка заявила про значне скорочення споживання електроенергії у всіх своїх магазинах цілодобово. Вона також відмовилася від підсвічування вивісок, бордів, стел тощо на фасадах магазинів та освітлення прилеглої території, а також припинили освітлення приміщень, які не використовувалися співробітниками магазину.

За заявами прес-служби ТОВ «Сільпо-Фуд», після першого місяця масованих ракетних обстрілів, вже 50 супермаркетів мережі «Сільпо» могли працювати під час загальних відключень електроенергії, і в планах компанії було забезпечити понад 100 супермаркетів автономним харчуванням. Водночас, інша торгова мережа — Novus — перед початком масованих ракетних обстрілів мала лише 5 генераторів на трохи більше ніж 80 магазинів. На кінець грудня, вже 35 магазинів працювали від генераторів (найбільше їх зосереджено в Києві), а в січні мали бути встановлені ще 12 одиниць. Таким чином, мережа супермаркетів Novus планувала забезпечити автономність у половині магазинів мережі до кінця січня. Окрім магазинів, мережа забезпечила генераторами склади для забезпечення свіжості продукції. Також, мережою використовувалися Старлінки для налагодження безперебійної роботи доставки.

Всеукраїнська мережа торгових центрів "Епіцентр" скоротила споживання електроенергії для підтримки української енергетичної мережі, інфраструктура якої постраждала внаслідок масованого ракетного обстрілу. За розрахунками компанії, зниження яскравості освітлення у торгових залах та

повне відключення LED-екранів на фасадах ТЦ "Епіцентр" дозволило заощадити близько 30% електроенергії.

Онлайн-рітейлер Rozetka відразу від початку системних відключень почав обладнувати свої магазини всім необхідним для автономної роботи. Протягом першого місяця від початку масованих ракетних атак, понад 30 точок видачі вже були забезпечені обладнанням, яке дозволяє їм працювати автономно, незалежно від наявності електропостачання. Але на цьому онлайн-рітейлер не планував зупинитися, а навпаки збільшувати кількість таких магазинів.

Мережа автозаправних комплексів «ОККО» також активно займалася забезпечення безперебійної роботи АЗС, які їм належить. На початку листопада 2022 року дизель-генераторними установками вже було обладнано 270 АЗК у різних регіонах і мережа планувала придбати ще 105 додаткових автономних дизельних електростанцій.

4. ПЕРЕПОНИ В ХОДІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

Одними з найбільш значних проблем, з якими стикався бізнес у ході впровадження альтернативного постачання електроенергії, були:

- фізична наявність необхідного обладнання в продажу (значний дефіцит);
- логістичні проблеми з постачанням (транспорт, митниця тощо);
- завищена вартість обладнання;
- технічні проблеми (розташування, під'єднання тощо);
- дефіцит спеціалістів для налаштування/обслуговування;
- регуляторні бар'єри (необхідність отримувати дозвіл на генерацію, зберігання пального тощо).

Наприклад, текстильна галузь, на думку засновника групи «Текстиль-контакт» Олександра Соколовського, страждає від порушень строків виконання контрактів із державними замовленнями через перерви в роботі у зв'язку з відключенням е/е. Відповідно, це загрожує їм штрафами, а щоб уникнути цього, необхідно збирати багато довідок. Крім цього, за контрактами, що укладені в 2022 році та не закриті до 31 грудня, виділені бюджетні кошти мали б анулюватись.

Згідно із заявою Бориса Шестопалова, керівника і співвласника HD-group (переробка зерна та виробництво хлібобулочних виробів), енергозбереження в якийсь момент стало найважливішою частиною операційної ефективності. Але на придбання необхідного обладнання компанії витрачають останні кошти свого оборотного капіталу, оскільки державна програма кредитування «5-7-9%» з лімітом у 60 млн грн для компанії з оборотом 3 млрд — це дуже мало.

Окрім фізичної відсутності необхідного обладнання для забезпечення е/е у вільному продажу, його завищеною вартістю, значного рівня державного регулювання, а також необхідності отримання довідок в постачальників енергії з підтвердженням відсутності е/е, не менш важливою проблемою стала непрогнозованість відключень світла.

4.1. ЯК ВЛАДА МОЖЕ ДОПОМОГТИ БІЗНЕСУ У ПИТАННІ ВИРІШЕННЯ ВІДКЛЮЧЕНЬ Е/Е

Під час дискусії щодо варіантів допомоги бізнесу через відключення електроенергії, яка була організована Центром економічної стратегії, експертами було запропоновано низку заходів.

Наприклад, на думку Максима Бугаєва, директора юридичного департаменту мультиформатної мережі Novus, було б варто здійснити наступні заходи дерегуляції: Кабінет міністрів може скасувати або пом'якшити обмеження роздрібної націнки на низку товарів і збільшити строки розрахунків ритейлу з постачальниками;

Обласні адміністрації можуть пом'якшити або навіть зняти обмеження щодо продажу алкоголю, оскільки це високомаржинальний товар, який допомагає компенсувати збитки з інших категорій;

Державна фіскальна служба може піти на певні поступки та збільшити строк надсилання фіскальних звітів в електронному вигляді із 72 годин до хоча б 144 годин.

Також, з підприємств, які працюють над виконанням державних замовлень та мають проблему із вчасним виконанням контрактів через перерви в роботі у зв'язку з відключенням е/е, можна було б

зняти санкції на договори між державними компаніям. До того ж, варто продовжити строки дії контрактів (мінімум на 1-1,5 місяців), які були укладені в 2022 році, але не були виконані до 31 грудня минулого року, щоб бюджетні кошти, виділені на оплату продукції, не було анульовано. У разі неможливості виконання попередніх двох рекомендацій, підприємства слід забезпечити всім необхідним для того, щоб вони продовжували свою роботу під час відключень світла.

Для того, щоб підвищити енергоефективність підприємств, варто переглянути ліміти за державною кредитною програмою «5-7-9%» і підвищити їх, оскільки ліміт у 60 млн грн для великих підприємств з оборотом у 3 млрд грн — це занадто мало. Також важливо зробити спрощення, які полягають у скасуванні ПДВ на сонячні панелі, які ввозяться з-за кордону, оскільки це один із способів альтернативної генерації енергії.

Під час дискусії, представники бізнесу в Україні скаржилися на непрогнозованість періодів відключення е/е й запропонували прирівняти тривалість подавання е/е на підприємство до тривалості робочого дня (8 годин на добу) або тривалості безперервного технологічного процесу (наприклад, цикл пастеризації триває 6 годин). Проте, завдання ускладнюється тим, що дефіцит е/е спостерігався не тільки у денний, а й нічний час. До того ж, відключення проводяться за територіальним принципом (лінією, вузлом), відповідно включити окреме підприємство всередині відключеного району практично неможливо. Тому, дану пропозицію фізично не можна імплементувати.

Але є інше вирішення цього питання — це встановлення лімітів електроенергії для великого бізнесу. Тобто, це має працювати таким чином: надається обмежена кількість МВт, і підприємство може працювати безперебійно (але не на повну потужність), доки не використає той ліміт, який йому дається на добу.

Іншою пропозицією було розширити список категорій об'єктів, які відносяться до критичної інфраструктури, оскільки вони є максимально захищеними від відключень е/е. Представники бізнесу пропонували віднести до цієї категорії, наприклад, деякі супермаркети, критичні об'єкти мереж мобільного зв'язку, окремі підприємства зерноперероблення.

Ці пропозиції не були підтримані головою комітету Верховної Ради з питань енергетики та житлово-комунальних послуг, оскільки, як він зазначив, у деяких регіонах була настільки складна ситуація з постачання електроенергії, що треба було вирішувати, чи подавати її на об'єкти критичної інфраструктури, чи населенню, яке не мало світла протягом декількох днів.

У ході дискусії Андрій Герус запропонував бізнесу звернути увагу на газові мініелектростанції для забезпечення себе електроенергією. Вона споживає 250 куб. м газу на 1 МВт-год., собівартість е/е виходить у 3 – 4 рази менше, ніж від генераторів, — майже як ціна е/е з мережі. Крім цього, потужність таких електростанцій буває різною – від 500 кВт до 100 МВт. З-поміж їхніх переваг також компактність і швидкість встановлення.

Інший варіант, запропонований депутатом, полягав в оплаті бізнесом імпортової електроенергії. Ціна її, звичайно, у декілька разів (у 2-2,5) вища за вітчизняну. Проте, якщо підприємство придбає собі таку енергію, то з'являється гарантія про отримання її в повному обсязі безперервно.

Коли Кабінет Міністрів України на початку 2023 року запропонував підприємця рішення забезпечити безперервне електропостачання бізнесу, який імпортує е/е, то більшість підприємств ствердили, що пропозиція зі значним запізненням, бо на той час вже близько 85% компаній встановили генератори. До того ж, представники корпорації «Біосфера» зазначили, що за їхніми розрахунками, забезпечувати

роботу заводів вигідніше від енергії, яку виробляють генератори, ніж імпортуючи її з-за кордону, оскільки вони не захищені від аварійних відключень, а тільки від планових.²

Якщо проаналізувати кейси українських підприємств щодо способів виживання під час відключень електроенергії, то, наприклад, машинобудівний завод у Кропивницькому працював на повну потужність лише вночі (працівники працювали в третю зміну — з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку), коли було найменше споживання електроенергії. Вранці та вдень деяке виробниче устаткування або взагалі не вмикалося, або ж використовувалася мінімально. Також, аби ще більше заощадити е/е, було встановлено світлодіодні лампи, відключено припливні системи вентиляції, запроваджено погодинні графіки подачі питної води й призупинено деякі технологічні процеси (наприклад, випробування дослідних зразків насосів). Як наслідок, споживання е/е зменшилося на третину — з 70 до 42-45 тисяч КВт/год на добу.³

Для того щоб розширити можливості для автономного енергопостачання середнього та малого бізнесу в майбутньому, необхідно посилювати процеси дерегуляції в енергетиці. Йдеться про лібералізацію процесу зберігання пального для генераторів, а також про

можливість для бізнесу встановлювати власні автономні міні-електростанції. Якщо в Україні пануватиме децентралізація енергетики — сотні невеликих електростанцій, — таку енергосистему набагато важче буде вивести з ладу в майбутньому.

---

² Чайка, Ольга. “Уряд запропонував бізнесу: не будемо виключати електрику, якщо придбаєте її за кордоном. Чому підприємці не в захваті від цієї ідеї.” Forbes. Січень 2023. [Link](#).

³ “Бізнес та блекаут: як підприємці підлаштувалися до відключень електрики.” Листопад 2022. [Link](#).